

Programma Ruimte voor de Rivier

30ste Voortgangsrapportage

Verslagperiode 1 januari – 30 juni 2017

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
1.1.	Opdracht	3
1.2.	Leeswijzer	4
1.3.	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode	4
2.	Het programma in zijn omgeving	6
2.1.	Bewaking doel programma	6
2.2.	Randvoorwaardelijke projecten	6
2.3.	Communicatie en kennisdeling	7
3.	De scope van het programma	10
4.	Planning en voortgang van het programma	12
4.1.	Mijlpalen	12
4.2.	Voortgang	12
4.2.1	<i>Voortgang verslagperiode</i>	12
4.2.3.	<i>Programmabrede thema's</i>	16
4.2.4.	<i>Belangrijkste ontwikkelingen op maatregelniveau</i>	16
5.	Risicomangement en auditing	21
5.1.	Algemeen beeld en beheersing van risico's	21
5.2.	Post Onvoorzien programma	21
5.2.1	<i>Benoemde risico's: per thema</i>	22
5.2.2.	<i>Onbenoemde risico's</i>	23
5.3.	Toprisico's op programmaniveau en beheersing	23
5.4	Auditing en control	25
6	De financiën van het programma	27
6.1.	Programmabudget en programmaraming	27
6.2.	Uitgaven en verplichtingen	28
6.3.	Kasritme Ruimte voor de Rivier	29
6.4.	Ontvangsten	30
6.5.	Monitoring post onvoorzien	30
6.6.	Interne kosten	31
	Bijlage 1: Voortgang NURG-maatregelen PKB-waterveiligheids-doelstelling	33
	Bijlage 2: Communicatie met het parlement	34
	Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002–2006)	35
	Bijlage 3b: Budgethistorie planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)	36
	Bijlage 4: Opgetreden programmarisico's Ruimte voor de Rivier	37

1. Inleiding

In de verslagperiode is bij één Ruimte voor de Rivier-project de waterveiligheidsdoelstelling behaald (Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld). Daarmee is in totaal bij 32 maatregelen deze mijlpaal behaald per 30 juni 2017.

Twee maatregelen volgen in de rest van 2017. Van het gedeelte Reevediep van de maatregel Ruimte voor de Rivier wordt verwacht dat de mijlpaal waterveiligheid in 2022 wordt bereikt. Het realiseren van deze mijlpaal valt buiten de scope van Ruimte voor de Rivier, zoals ook in de aanbiedingsbrief bij VGR29 gemeld.

Daarnaast zijn grote vorderingen gemaakt bij het realiseren van de ruimtelijke kwaliteitdoelstelling en de definitieve afronding van maatregelen. Steeds meer maatregelen zijn overgedragen aan de eindbeheerders.

Deze resultaten dragen bij aan de waterveiligheid van Nederland als geheel, waar waterschappen, gemeenten, provincies en Rijkswaterstaat continu aan werken - nu en in de toekomst. Want werken aan waterveiligheid is in Nederland nooit klaar.

1.1. Opdracht

De Nederlandse rivieren krijgen steeds meer water te verwerken. Het waterpeil stijgt omdat het steeds vaker en harder regent. Daarnaast daalt het land achter de dijken. In 1993 steeg het water verontrustend en in 1995 werd het gevaar van overstroming zo hoog, dat uit veiligheidsoverwegingen besloten werd 250.000 mensen en een veestapel van één miljoen dieren te evacueren.

Voor de Nederlandse regering vormden deze bijna-rampen aanleiding te onderzoeken op welke wijze de miljoenen inwoners van het rivierengebied beter beschermd kunnen worden tegen overstromingen. Dit onderzoek leidde tot een nieuwe visie op waterbeheer: geef de rivier meer ruimte. Deze visie is uitgewerkt in de Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier waarmee zowel de Tweede Kamer (op 7 juli 2006) als de Eerste Kamer (op 19 december 2006) unaniem hebben ingestemd. De opdracht aan het programma Ruimte voor de Rivier is om eind 2015 het vereiste veiligheidsniveau langs de Rijntakken en het benedenstroomse deel van de Maas te realiseren conform de PKB en volgens de ten tijde van de vaststelling van de PKB geldende wettelijke waterveiligheidsnormen, en de daarmee samenhangende ruimtelijke kwaliteit te versterken.

De waterveiligheidsnormen schrijven voor dat het Nederlandse rivierensysteem een piek in de waterafvoer veilig moet kunnen verwerken. Dit is de maatgevende afvoer. Deze is in 2001 voor de Rijn vastgesteld op 16.000 m³/s bij Lobith. De Maas benedenstrooms van Hedikhuizen moet in 2015 een maatgevende afvoer van 3.800 m³/s bij Borgharen veilig kunnen verwerken. Voor de IJssel wordt de maatgevende afvoer verhoogd met een gezamenlijke toestroom van 250 m³/s vanuit de zijrivieren.

Om te voldoen aan de normen en om de maatgevende Rijnafvoer van 16.000 m³/s veilig te kunnen verwerken, worden op 34 plaatsen maatregelen getroffen door voornamelijk meer ruimte voor de rivier te creëren. Alleen waar het onmogelijk of te duur is om meer ruimte te scheppen, is dijkverbetering als maatregel opgenomen. Deze maatregelen samen vormen het programma Ruimte voor de Rivier.

Het rivierengebied wordt door deze maatregelen beter beschermd tegen overstromingen, uitgaande van de bij de PKB gehanteerde maatgevende afvoer. De maatregelen beïnvloeden alleen de waterstand van de rivieren bij hoogwater (met uitzondering van de verkorte zomerbedverlaging Beneden-IJssel, die ook effect bij laagwater heeft). Bij hoogwater worden mede dankzij deze maatregelen op sommige plekken waterstanddalingen tot wel 70 cm gerealiseerd. Ook wordt de noodzakelijke maximale afvoercapaciteit van 16.000 m³/s bij de Rijntakken en 3800 m³/s bij het benedenstroomse deel van de Maas bereikt.

Het programma Ruimte voor de Rivier heeft een dubbeldoelstelling: naast het vergroten van de waterveiligheid, wordt ook de ruimtelijke kwaliteit versterkt. Concreet betekent dit de versterking van de economische, ecologische en landschappelijke functies in het rivierengebied, die een belangrijk onderdeel vormen van de (inter-)nationale ruimtelijke hoofdstructuur. Voorwaarde bij de versterking van de ruimtelijke kwaliteit is dat er geen strijdigheid mag zijn met de hoofddoelstelling van het riviersysteem: een veilige afvoer van water, ijs en sediment.

Het programma Ruimte voor de Rivier is op 15 mei 2001 aangewezen als 'Groot Project'. Conform de Regeling Grote Projecten wordt ieder half jaar een voortgangsrapportage opgesteld. Deze dertigste voortgangsrapportage (VGR30) gaat over de eerste helft van 2017.

Per brief van 8 februari 2017¹ heeft uw Kamer verzocht om een eindevaluatie op te stellen, zoals bedoeld in artikel 15 van de Regeling Grote Projecten. Dit met het oog op beëindiging van de grootprojectstatus van het project Ruimte voor de Rivier. In de verslagperiode is gestart met het uitvoeren van de eindevaluatie, waarvan de resultaten naar verwachting bij VGR31 worden gedeeld met uw Kamer.

1.2. Leeswijzer

Deze rapportage beschrijft de voortgang van het programma Ruimte voor de Rivier in termen van scope (hoofdstuk 3), planning (hoofdstuk 4), risicomanagement en auditing (hoofdstuk 5) en financiën (hoofdstuk 6). Hieraan voorafgaand wordt een beschrijving gegeven van de de relevante ontwikkelingen in de omgeving van het programma (hoofdstuk 2).

1.3. Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Mijlpalen planstudiefase

De planstudiefase is voor alle maatregelen afgerond.

Mijlpalen realisatiefase

Het project Huissensche Waarden is het enige project waarvoor de hoofdbesluiten –waaronder het projectplan Waterwet- nog onherroepelijk moeten worden. Vooruitlopend daarop is het werk wel gegund, daarmee is dit voor 100% van het maatregelPKB-budget het geval (VGR29: 99%).

Behalen van de opgave waterveiligheid

De PKB-doelstelling wordt gerealiseerd door de gezamenlijke effecten van alle Ruimte voor de Rivier-maatregelen en de randvoorwaardelijke NURG-maatregelen en het uitvoeren van de Inhaalslag Stroomlijn.

Samenvattend is de voortgang van de realisatie:

- *Ruimte voor de Rivier*

In de verslagperiode is bij Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld de mijlpaal Waterveiligheid behaald.

Dat brengt dat de mijlpaal Waterveiligheid per 30 juni 2017 in totaal bij 32 van de 34 maatregelen behaald is.

Nog twee maatregelen dienen de mijlpaal Waterveiligheid te realiseren. Het betreft per riviertak de volgende maatregelen:

- o Waal: Extra Uiterwaardvergraving Millingerwaard
- o Pannerdensch Kanaal: Huissensche Waarden

- *NURG*

¹ Tweede Kamer, 2017Z00708/2017D04280

Voor vier maatregelen is de gestelde waterveiligheidsdoelstelling reeds bereikt. Twee maatregelen en enkele deelmaatregelen resteren. Dit betreft:

- o Extra Uiterwaardvergraving Millingerwaard (onderdeel PKB)
- o Uiterwaardvergraving Afferdensche- en Deestsche waarden
- o Enkele deelmaatregelen van Uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden (waaronder Kribverlaging Pannerdensch Kanaal als alternatief voor Oevergeul Bovenrijn).

- *Inhaalslag Stroomlijn*

Het project heeft reeds eind 2016 voldaan aan haar minimale veiligheidsopgave. De jaren 2017 en 2018 worden benut om enkele resterende maatregelen te treffen, waarna oplevering plaatsvindt.

Mijlpaal Oplevering

De mijlpaal Oplevering bestaat naast de beoordeling op het behalen van de waterveiligheidsdoelstelling onder andere uit de beoordeling op de doelstelling ruimtelijke kwaliteit van de maatregel en overdracht van het gerealiseerde aan beheerders.

In de verslagperiode is de mijlpaal Oplevering behaald bij acht maatregelen en een deelmaatregel: Uiterwaardvergraving Munnikenland, Dijkverbetering Steurgat / Land van Altena, Dijkverbetering Bergsche Maas / Land van Altena, Dijkverbetering Oude Maas / Voorne Putten, een deelmaatregel van Berging op het Volkerak Zoommeer (project van waterschap Scheldestromen), Dijkverlegging Cortenoever, Dijkverlegging Voorsterklei, Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden en Dijkverlegging Westenholte.

In totaal is de mijlpaal Oplevering bij 25 PKB-maatregelen en enkele deelmaatregelen behaald.

Financiën

Het programmabudget bedraagt per 30 juni 2017 € 2.386,7 miljoen. De raming op 30 juni 2017 sluit op € 2.280,4 miljoen. Van de vrije ruimte wordt € 77,6 miljoen in de tweede helft van 2017 onttrokken aan het programmabudget en toegevoegd aan de vrije investeringsruimte van het Deltafonds (effectuering in de Miljoenennota en VGR31).

Op 30 juni 2017 is in totaal voor € 2.162,8 miljoen aan verplichtingen aangegaan. Hiervan is op de peildatum € 2.073,0 miljoen betaald.

2. Het programma in zijn omgeving

2.1. Bewaking doel programma

Veiligheid

In de PKB Ruimte voor de Rivier is een pakket maatregelen vastgelegd, waarmee het ten tijde van de vaststelling van de PKB vereiste wettelijke veiligheidsniveau wordt bereikt. De ontwerpen van de maatregelen zijn in de planstudiefase uitgewerkt. Elk jaar wordt een "pakkettoets" uitgevoerd om vast te stellen of aan de waterveiligheidsopgave uit de PKB wordt voldaan. Dat gebeurt aan de hand van (samenhangende) berekeningen van de afvoerverdeling en de effecten op waterstanden van alle ontwerpen (inclusief vastgestelde wijzigingen) waarvoor een projectbeslissing is genomen.

Na afronding van de werkzaamheden in het kader van de waterveiligheidsdoelstelling voert Deltares een hydraulische toets uit om te bevestigen dat de beoogde waterstanddaling per maatregel gerealiseerd is. De waterstands daling die de PKB moet realiseren, wordt bereikt door de rivierverruimende maatregelen die er voor moeten zorgen dat de maatgevende waterstanden veilig kunnen worden verwerkt. De laatste pakkettoets waarin alle gerealiseerde projecten zijn opgenomen, is onderdeel van de eindevaluatie van het programma.

De resultaten van de negende pakkettoets voor de bovenrivieren zijn in juni 2017 beschikbaar gekomen. Van de opgeleverde maatregelen is de situatie zoals gerealiseerd verwerkt in de pakkettoets. Uit de pakkettoets blijkt dat de gewijzigde waterstanden op het grootste deel van de riviertakken de waterstand op of onder de lijn van de doelstelling van de PKB Ruimte voor de Rivier liggen. Op sommige locaties komt de waterstand net boven de lijn van de PKB Ruimte voor de Rivier uit. Daar was ten tijde van de PKB al dijkversterking gepland of is sprake van overhoogte van de bestaande dijken. Dit heeft daarmee geen gevolgen voor de waterveiligheid.

Ruimtelijke kwaliteit

Een onafhankelijk kwaliteitsteam (het zogeheten Q-team, dat opereert onder auspiciën van de Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving) geeft adviezen aan het programmabureau Ruimte voor de Rivier over de ruimtelijke kwaliteit bij de projecten.

In de verslagperiode hebben drie veldbezoeken van het Q-team plaatsgevonden ten behoeve van de oplevering van de doelstelling ruimtelijke kwaliteit: voor de Waterberging op het Volkerak-Zoommeer aan de Zeeuwse zijde (Tholen), de dijkverbetering tussen Hagestein en Opheusden (onderdeel van maatregelen 27 en 29 van Tabel 4.1) en de hoogwatergeul Veessen Wapenveld. In deze opleverbezoeken constateerde het Q-team dat alle drie de projecten goed zijn uitgevoerd. Daarmee is de doelstelling ruimtelijke kwaliteit bij deze maatregelen behaald.

2.2. Randvoorwaardelijke projecten

NURG-programma

Er bestaat inhoudelijke samenhang tussen het NURG-programma en Ruimte voor de Rivier. De Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG) is een programma waarin circa 6.700 hectare nieuwe natuur en veiligheid (centimeters waterstanddaling) in het rivierengebied wordt gerealiseerd.

Het Rijk is verantwoordelijk voor tijdige uitvoering van de NURG-projecten met een PKB-waterveiligheidsdoelstelling. Onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Infrastructuur en Milieu worden zeven NURG-maatregelen gerealiseerd die gerelateerd zijn aan de PKB-doelstelling: ze zijn *geen* onderdeel van het PKB-basispakket (in de Millingerwaard

behoort de maatregel Extra Uiterwaardvergraving Millingerwaard wel tot het pakket), maar zijn wel noodzakelijk voor het realiseren van de in de PKB opgenomen waterveiligheids-doelstelling. Uitgangspunt voor de PKB Ruimte voor de Rivier was dat zeven NURG-maatregelen vóór eind 2015 zijn uitgevoerd. Zoals in eerdere voortgangsrapportages gemeld, is dit niet voor alle NURG-maatregelen gelukt.

De voortgang van de NURG-maatregelen is aan het eind van deze verslagperiode:

- Vier maatregelen en enkele deelmaatregelen zijn gereed en hebben aantoonbaar bijgedragen aan de doelstelling waterveiligheid van de PKB:
 - Uiterwaardvergraving Renkumse Benedenwaard, Wageninger benedenwaard en veerstoep Lexkesveer
 - Uiterwaardvergraving Bemmelse waarden
 - Natuurontwikkelingsproject Noordwaard
 - Welsumer en Fortmonderwaarden
 - Enkele deelprojecten van de uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden.
- De overige maatregelen behalen de doelstelling waterveiligheid op een later moment:
 - Uiterwaardvergraving Millingerwaard
 - Uiterwaardvergraving Afferdensche- en Deestsche waarden
 - Enkele deelprojecten van Uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden, waaronder Kribverlaging Pannerdensch Kanaal als alternatief voor Oevergeul Bovenrijn.

Bijlage 1 toont de stand van zaken van de maatregelen per 30 juni 2017.

Inhaalslag Stroomlijn

Het riviersysteem in termen van hoogwaterstanden moet in overeenstemming zijn met de uitgangspunten van de PKB Ruimte voor de Rivier en het project Maaswerken. Onder de naam 'Stroomlijn' wordt de spontaan opgekomen vegetatie in de uiterwaarden aangepakt. Deze inhaalslag is een eenmalige activiteit om de verruwing in het rivierbed van alle grote rivieren terug te dringen en in overeenstemming te brengen met de geldende waterveiligheidsnormen, als nul-situatie voor de PKB. Het uitvoeren van Stroomlijn is, in samenhang met de Ruimte voor de Rivier-projecten en de NURG-maatregelen, nodig voor het bereiken van de waterveiligheidsdoelstelling.

De Inhaalslag Stroomlijn zoals deze nu in uitvoering is, betreft gebieden die niet in eigendom van het Rijk zijn. Haar opgave is om tussen 50%-70% van de ruwe vegetatie binnen de stroombaan te verwijderen.

Eind 2016 is 64% van de ruwe vegetatie verwijderd, waarmee de minimale veiligheidsopgave bereikt is. Langs de Nederrijn/Lek, Waal en bedijkte Maas is Stroomlijn gereed met het verwijderen van vegetatie. Langs de IJssel en de Maas in Limburg wordt nog een aantal hectares verwijderd. De planning hangt af van de begaanbaarheid van de uiterwaarden en vergunningsprocedures. Daarna wordt het werk afgerond en worden maatregelen uitgevoerd die het toekomstig beheer van de uiterwaarden vereenvoudigen.

2.3. Communicatie en kennisdeling

2017 kenmerkt zich als het jaar waarin Ruimte voor de Rivier is gestart met de afbouw van het programma. Diverse projecten hebben een projectmijlpaal gevierd met het letterlijk uitrollen van een blauwe loper waarmee de ruimte die het water heeft gekregen werd gesymboliseerd. Het programma benut naast het bekendheid geven aan het behalen van mijlpalen ook diverse evenementen, bijeenkomsten en excursies om Nederlanders meer waterbewust te maken.

De communicatie gebeurt als onderdeel van de landelijke waterbewustzijns campagne Ons Water en in samenhang met de communicatie rond

andere projecten en programma's die worden uitgevoerd in het kader van de voortdurend benodigde inspanning om te werken aan waterveiligheid.

Communicatie met de omgeving

Bij de nog in uitvoering zijnde projecten wordt waar nodig ondersteuning verleend bij evenementen, exposities en manifestaties. In de verslagperiode werd het kunstproject IJsselbiënnale ondersteund en kwam een samenwerking met het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem op gang. In dit museum wordt het verhaal van Ruimte voor de Rivier aan de hand van de in de Noordwaard aanwezige Bosmanmolens verteld. Een gerestaureerd exemplaar van dit type molen is ingepast op het terrein van het museum. Ook werd medewerking verleend aan de Canon van Nederland.

Het project IJsseldelta was op 20 mei één van de locaties in het kader van de twaalfde editie van de Dag van de Bouw. Ruim 1.000 bezoekers werden met bussen rondgeleid door het projectgebied.

Berichtgeving over het programma

Zowel over de opgeleverde als de nog in uitvoering zijnde PKB-maatregelen, verschijnen publicaties in dag- en vakbladen, op websites en Social media-kanalen. In de eerste helft van 2017 hebben regionale en landelijke media vooral aandacht gegeven aan het behalen van projectmijlpalen: de oplevering van Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld en het doorbreken van een dam in de Millingerwaard (zie paragraaf 4.2.4).

In de verslagperiode zijn aan een TV-ploeg van de Franse zender F1 faciliteiten verleend voor opnamen in de Overdiepse polder, de uitzending van het programma is in juli 2017.

Ten slotte heeft de New York Times in een achtergrondartikel *The Dutch have solutions to rising seas. The world is watching* melding gemaakt van Ruimte voor de Rivier.

(Internationale) bezoeken

Verzoeken om rondleidingen en toelichtingen die het programma ontvangt, worden gezien het afbouwende karakter en het opheffen van de projectteams, doorgeleid naar de organisaties die de locaties in beheer hebben gekregen.

Door het programma Ruimte voor de Rivier werd op donderdag 23 juni 2017 medewerking verleend aan het United Nations Public Service Forum dat plaats vond te Den Haag. Deelnemers aan dit WorldForum werden met bussen en een boot door de Noordwaard rondgeleid. Ook werd in het Biesboschmuseum te Werkendam een workshop gefaciliteerd.

Op 26 juni 2017 werd een presentatie verzorgd voor een delegatie van China Land Surveying and Planning Institute, een instituut voor ruimtelijke planning en onderzoek van het Chinese ministerie van Land and Resources. In dit bezoek was ruim aandacht voor de integratie van ruimte en water in de vorm van Ruimte voor de Rivier, met onder meer een bezoek aan Nijmegen.

Kennisdelingsactiviteiten

De voortgang van het programma Ruimte voor de Rivier, maakt dat er inmiddels veel ervaring is opgedaan op het gebied van programma-management en waterveiligheid. Binnen en buiten Rijkswaterstaat worden deze ervaringen gedeeld met andere grote projecten en programma's, zodat kennis, gehanteerde aanpak en geleerde lessen binnen de organisatie behouden blijven.

Vooruitlopend op de evalueatie van het programma, zijn enkele deelevaluaties uitgevoerd met als doel leren van hetgeen is uitgevoerd en de opgedane kennis te borgen en over te dragen. Het betreft programmabeheersing, bestuurlijke

samenwerking, communicatie en grondstromen. In uitvoering zijn nog de deelevaluaties bestuurlijk-juridische aanpak, ruimtelijke kwaliteit en waterveiligheid.

Bijlage 2 geeft een overzicht van de communicatie met het parlement inzake Ruimte voor de Rivier.

3. De scope van het programma

Als er wijzigingen ontstaan in de scope van het programma, maakt de voortgangsrapportage daar melding van. Er is sprake van een scopewijziging als het beoogde projectresultaat is veranderd ten opzichte van het projectresultaat zoals dat in het kader van de PKB is vastgelegd of als er wijzigingen in de bijbehorende randvoorwaarden van tijd en geld optreden.

Het vertrekpunt voor de scope van het programma is de PKB deel 4 Ruimte voor de Rivier, die op 26 januari 2007 in werking is getreden.

In tabel 3.1 is een scopewijziging toegevoegd, op basis van de reeds in de aanbiedingsbrief bij VGR29 genoemde overheveling van de PKB-taakstelling van deelmaatregel IJsseldelta Reevediep naar IJsseldelta fase 2. De werkzaamheden voor deelmaatregel IJsseldelta Reevediep blijven wel binnen fase 1 gerealiseerd. Het programmabudget wijzigt niet ten opzichte van VGR29.

Het financiële saldo van de scopewijzigingen tot en met de verslagperiode is € 64,8 miljoen.

Scopemutaties		bedrag x € 1,0 mln.	
Scopewijzigingen	Bedrag	VGR	
Dijkverbetering Steurgat opnemen in ontpoldering Noordwaard	€ 2,0	12	
Wijziging waterstanddalend effect bij de SNIP3-beslissing van de Ontpoldering Overdiepsche Polder met 3 cm minder	€ -	13	
Niet uitvoeren van de Dijkverbetering Nederrijn/ Geldersche Vallei	€ -2,1	14	
Niet uitvoeren van de Kadeverlaging Biesbosch	€ -1,5	15	
Uitbreiding plangebied met Oosterhoutse Waarden bij dijkeruglegging Lent (gefinancierd uit Kaderrichtlijn Water-budget)	€ 5,0	16	
Niet uitvoeren van de Dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard	€ -9,0	16	
Niet uitvoeren van de Obstakelverwijdering Suikerdam en Polderkade naar de Zandberg	€ -8,8	18	
Niet uitvoeren van de Kribverlaging Waalbochten	€ -15,0	18	
Extra Uiterwaardvergraving Millingerwaard wordt niet uitgevoerd tussen rivierkilometer 870 en 872, maar tussen rivierkilometer 867.5 en 868.5	€ -	18	
Kribverlaging op traject Tiel-Rossum wordt vervangen door een langsdam	€ -	19	
Inconsistentie in PKB-referentieontwerp aangaande Kribverlagingen Beneden-Waal en Fort St. Andries	€ 2,9	19	
Verlegging van westelijke projectgrens bij Dijkverbetering Amer/Donge	€ 0,9	19	
Korte ingesloten tussenvakjes in scope opnemen van dijkringen 43 en 24 en het grootste deel uit dijkkring 16 halen	€ -18,9	19	
Bypass wordt onderdeel van Ruimte voor de Rivier IJsseldelta. Financiering vanuit: - Rijk begrotingsartikel 1 Deltafonds bypass Kampen: € 55 miljoen - Nota Ruimte bij provincie Overijssel: € 22,4 miljoen	€ 77,4	21	
Bijdrage regio aan maatregel Ruimte voor de Rivier IJsseldelta. Financiering vanuit: - Provincie Overijssel en gemeente Kampen	€ 95,6	22	
1 ^o Aanpassing financiering scopewijzigingen VGR21 & VGR22 (Saldering bijdrage Provincie Overijssel aan maatregel Ruimte voor de Rivier IJsseldelta)	€ -35,0	23	
Correctie op Rijk begrotingsartikel 11 bypass - dekking uit vrije ruimte	€ -3,3	26	
2 ^o Aanpassing financiering scopewijzigingen VGR21 & VGR22 (Saldering bijdrage Provincie Overijssel aan maatregel Ruimte voor de Rivier IJsseldelta)	€ -25,4	29	
Versneld uitvoeren van IJsseldelta fase 2; waardoor taakstelling gedeelte Reevediep van Ruimte voor de Rivier IJsseldelta onderdeel van scope IJsseldelta fase 2 wordt. Derhalve pas in 2022 behalen van waterveiligheid.	€ -	30	
Totaal scopewijzigingen	€ 64,8		

Tabel 3.1 Overzicht van scopemutaties - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier
30^e voortgangsrapportage Ruimte voor de Rivier

4. Planning en voortgang van het programma

4.1. Mijlpalen

De mijlpalen van het programma hangen nauw samen met de belangrijkste mijlpalen die het ministerie van Infrastructuur en Milieu onderscheidt in de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP). In de planstudie worden in de projecten de zogenaamde SNIP-fasen doorlopen: de variantkeuze (SNIP2A) en de projectbeslissing (SNIP3). De projectbeslissing markeert het einde van de planstudiefase en het begin van de realisatiefase. Volgend op de projectbeslissing neemt het bevoegde bestuursorgaan een publiekrechtelijk projectbesluit tot het treffen van de maatregel. In de realisatiefase worden op projectniveau de mijlpalen 'start marktbenadering' (SNIP5), 'gunning', 'waterveiligheid', 'oplevering' en 'finale kwijting' gehanteerd. De opleveringsbeslissing SNIP6 wordt programma-breed behaald, als administratieve afronding van het programma.

Gegeven de fase waarin het programma zich bevindt, zijn voornamelijk nog de mijlpalen 'oplevering' en 'finale kwijting' van belang.

In dit hoofdstuk wordt de voortgang van het programma en van de specifieke maatregelen toegelicht.

4.2. Voortgang

In tabel 4.1 is de voortgang van de maatregelen opgenomen.

4.2.1 Voortgang verslagperiode

A. Mijlpalen planstudiefase

Alle maatregelen hebben de planstudiefase doorlopen.

B. Mijlpalen realisatiefase

Ruimtelijke plannen

In de verslagperiode zijn geen ruimtelijke plannen vastgesteld of onherroepelijk geworden. Voor 99% van het PKB-budget zijn de ruimtelijke plannen vastgesteld en onherroepelijk. Alleen voor het project Huissensche Waarden moeten de hoofdbesluiten nog onherroepelijk worden.

Uitvoeringsbeslissingen

In de verslagperiode heeft de gunning voor Huissensche Waarden plaatsgevonden. Daarmee is voor 100% van het PKB-maatregelbudget het werk gegund aan een marktpartij (VGR29: 99%).

Waterveiligheidsdoelstelling

De realisatie van de waterveiligheidsdoelstelling bij de Ruimte voor de Rivier-maatregelen loopt vanaf 2013 tot 2017, met een piek in 2015 en 2016. Het programma is gestart in 2006. In deze doorlooptijd zijn en worden ingrijpende en complexe maatregelen in het riviereengebied gerealiseerd. De realisatie van het programma is momenteel ver gevorderd. In de verslagperiode is bij een maatregel de mijlpaal Waterveiligheid behaald:

- Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld (onder voorbehoud van hydraulische toetsing).

Aan het eind van deze verslagperiode is de voortgang van de Ruimte voor de Rivier-maatregelen als volgt:

- Bij 32 maatregelen is de mijlpaal Waterveiligheid behaald (dit is inclusief de twee dijkverbeteringen onder regie van het Hoogwaterbeschermingsprogramma). Dat betreft 96% van het PKB-budget (VGR29: 87%);

-
- Twee maatregelen (Uiterwaardvergraving Millingerwaard en Huissensche Waarden) bereiken naar verwachting in de tweede helft van 2017 de mijlpaal Waterveiligheid.

Tabel 4.1 Voortgang Maatregelen Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2017

Voortgang Maatregelen (statusoverzicht)		SNIP 2a	SNIP 3	Start Markt benadering	Ontwerpplan ter inzage	Vaststelling Plan	Plan is onherroepelijk	Gunning	Waterveiligheid
Maatregelen Ruimte voor de Rivier									
M01	Obstakelver ijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg								Vervallen
M02	Extra Uiterw aardvergraving Millingerw aard	✓	3)	✓	✓	✓	✓	✓	2017
M03	Dijkteruglegging Lent	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M04	Kribverlaging Waalbochten								Vervallen
M05	Kribverlaging Midden-Waal	✓	✓	✓	nvt	nvt	nvt	✓	2013
M06	Kribverlaging Waal - Fort St. Andries	✓	✓	✓	nvt	nvt	✓	✓	2015
M07	Kribverlaging Beneden Waal	✓	✓	✓	nvt	nvt	✓	✓	2015
M08	Uiterw aardvergraving Brakelse benedenw aarden en dijkverlegging	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M09	Uiterw aardvergraving Avelingen	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2013
M10	Ontpoldering Noordw aard	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M11	Rivierverruiming Overdiepse Polder	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M12	Kadeverlaging Biesbosch								Vervallen
M13	Dijkverbetering Amer / Donge	2)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2014
M14	Dijkverbetering Steurgat / Land v Altena	2)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M15	Dijkverbetering Bergsche Maas / Land van Altena	2)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M16	Dijkverbetering Oude Maas / Hoeksche Waard	2)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015 4)
M17	Dijkverbetering Oude Maas / Voorne Putten	2)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015 4)
M42	Ontpoldering Zuiderklip	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2008
M18	Waterberging op het Volkerak - Zoommeer	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M19	Uiterw aardvergraving Huissensche Waarden	nvt	✓	✓				✓	2017
M20	Uiterw aardvergraving Meinersw ijk	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2014
M21	Uiterw aardvergraving Doorw erthsche Waarden	✓	3)	✓	✓	nvt	nvt	✓	2013
M22	Uiterw aardvergraving Middew aard	✓	3)	✓	✓	nvt	nvt	✓	2013
M23	Uiterw aardvergraving De Tollew aard	✓	3)	✓	✓	nvt	nvt	✓	2013
M24	Obstakelver ijdering Machistenschool Elst	✓	3)	✓	✓	✓	✓	✓	2014
M25	Uiterw aardvergraving Honsw ijkerw aarden, stuw eiland Hagestein, Hagesteinse Uiterw aard en Heerenw aard	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M26	Dijkverbetering Nederrijn / Geldersche Vallei								Vervallen
M27	Dijkverbetering Nederrijn / Betuw er, Tieler en Culembergerw aarden	2)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2016
M28	Dijkverbetering Nederrijn / Arnhemse en Velpsebroek (DR 47)	2)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2013
M29	Dijkverbetering Lek / Betuw er, Tieler en Culembergerw aarden	2)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2016
M30	Dijkverbetering Lek / Alblasserw aard en de Vijf heerenlanden	2)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M31	Dijkverbetering Lek / Lopiker- en Krimpenerw aard								Vervallen
M32	Dijkverlegging Cortenoever	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2016
M33	Dijkverlegging Voorsterklei	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M34	Uiterw aardvergraving Bolw erkplas, Worp en Ossensw aard	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2015
M35	Uiterw aardvergraving Keizers-, Stobben- en Olsterw aarden	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2014
M36	Hoogw atergeul Veessen-Wapenveld	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2017 1)
M37	Uiterw aardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenw aarden	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2016
M38	Dijkverlegging Westenholte	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2016
M39.1	IJsseldelta (fase 1) - gedeelte Zomerbedverlaging	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2016 5)
M39.2	IJsseldelta (fase 1) - gedeelte Reevediep	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	fase 2 5)
M41	Dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2011

☐ = maatregel is vervallen

☐ = maatregel is gereed, maar valt buiten scope PKB

☐ = maatregel is gereed

1) De werkzaamheden t.b.v. waterveiligheid zijn gereed, de hydraulische toets ter bevestiging van de gerealiseerde waterveiligheid volgt nog

2) Bij dijkverbeteringen is een variantenkeuze / SNIP 2a niet aan de orde, omdat er geen sprake is van varianten

3) Door te kiezen voor vervroegde marktbenadering is bij SNIP 2a beslissing door toenmalige staatssecretaris gelijk de investeringsbeslissing genomen en is de markt ingeschakeld om het voorkeursalternatief uit te werken tot een definitief plan en dit plan uit te voeren.

4) Uitvoering binnen Hoogwaterbeschermingsprogramma 2 (HWBP-2) onder regie van Ruimte van de Rivier

5) Zomerbedverlaging Beneden-IJssel en Reevediep (bypass Kampen) vormen samen maatregel IJsseldelta.

Rapportage over realisatie veiligheid geschiedt separaat, aangezien Reevediep buiten scope Ruimte voor de Rivier valt (onderdeel IJsseldelta fase 2).

Figuur 4.1: Infographic

Ruimte voor de Rivier

Stand van zaken per 30 juni 2017 (VGR30)

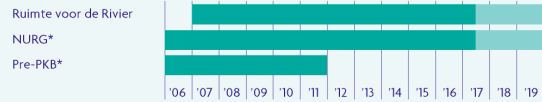
Aantal projecten

Doelstelling

Vergroten van de waterveiligheid in het rivierengebied door de maximale waterafvoer van 15.000 naar 16.000 m³/sec te verhogen. Daarnaast wordt de ruimtelijke kwaliteit in het gebied verbeterd.

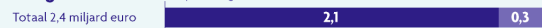
Uitvoeringsperiode

Voortgang

Budget

Maatregelen

- Uiterwaardvergraving
- Dijkverbeteringsproject
- Dijkverlegging
- Kribverlaging
- Ontpoldering
- Kadeverlaging
- Obstabel verwijderen
- Hoogwatergeul
- Waterberging
- Zomerbedverlaging
- Bypass

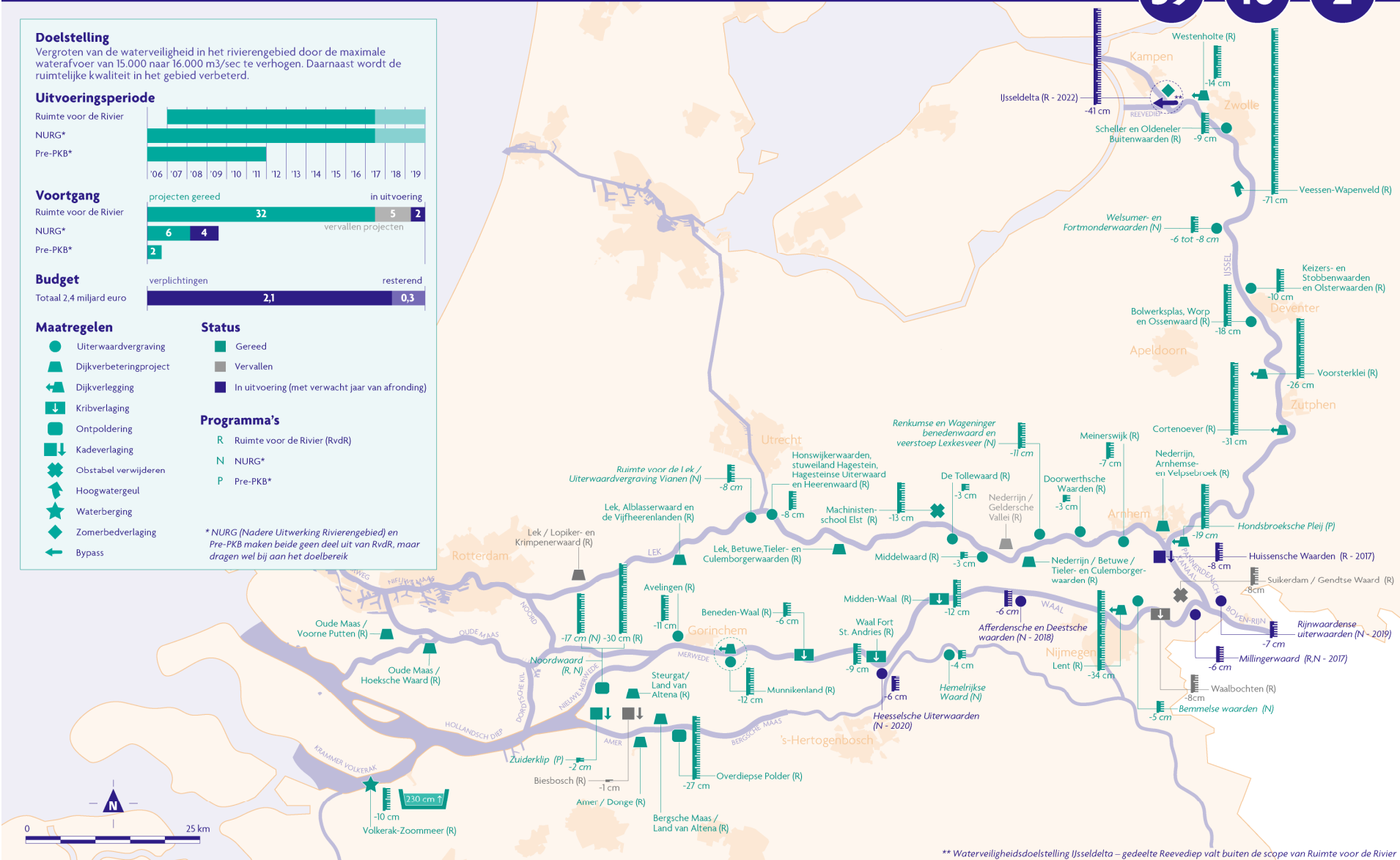
Status

- Gereed
- Vervallen
- In uitvoering (met verwacht jaar van afronding)

Programma's

- R Ruimte voor de Rivier (RvdR)
- N NURG*
- P Pre-PKB*

* NURG (Nadere Uitwerking Rivierengebied) en Pre-PKB maken beide geen deel uit van RvdR, maar dragen wel bij aan het doelbereik

** Waterveiligheidsdoelstelling IJsseldelta – gedeelte Reevediep valt buiten de scope van Ruimte voor de Rivier

4.2.3. Programmabrede thema's

Vastgoed en Beheer & onderhoud

In de verslagperiode zijn de meeste overdrachten naar de eindbeheerders gerealiseerd. Voor enkele maatregelen vindt nog inmeting van de nieuwe percelen plaats, waarna de correcties kadastraal en waar nodig notarieel worden doorgevoerd. Ook dient er nog met drie gemeenten finaal afgerekend te worden over de extra beheer- en onderhoudskosten, voortkomend uit een groter en/of kostbaarder te onderhouden areaal als gevolg van uitvoering Ruimte voor de Rivier. Het streven is de werkzaamheden op dit vlak ultimo 2017 afgewikkeld te hebben.

4.2.4. Belangrijkste ontwikkelingen op maatregelniveau

Onderstaande paragraaf schetst de ontwikkelingen per maatregel.

Het merendeel van de maatregelen bevindt zich in de fase van oplevering of finale kwijting. De mijlpaal finale kwijting is ten opzichte van de VGR29 bij enkele maatregelen beperkt vertraagd. Dit komt voornamelijk voort uit de wens enkele administratieve restpunten zorgvuldig af te handelen en kent geen financiële consequenties.

M02 Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard – Staatsbosbeheer

De sloop- en saneringswerkzaamheden zijn volledig afgerond, evenals het realiseren van de uitstroomopening. Staatssecretaris Van Dam heeft op 31 mei in de Millingerwaard met een graafmachine een grote dam bij de Waal doorbroken. Door deze damdoorbraak kan rivierwater vrij een nieuw gegraven drie kilometer lange stroombaangeul in het natuurgebied Millingerwaard instromen. Komende verslagperiode volgt de realisatie van de waterveiligheidsdoelstelling. Daarmee zijn de werkzaamheden overigens niet gereed: de opdrachtnemer mag nog enkele jaren klei winnen. Dit heeft geen negatieve gevolgen voor de waterveiligheid.

M03 Dijkteruglegging Lent – gemeente Nijmegen

De projectdoelstellingen zijn al geruime tijd gerealiseerd. Vooralsnog kan echter niet tot finale kwijting van de gemeente Nijmegen worden overgegaan. De reden hiervoor is discussie tussen de gemeente Nijmegen en het Rijk over de financiële afwikkeling van het project. Voor die financiële afwikkeling is in april 2002 een overeenkomst gesloten tussen de gemeente Nijmegen en het Rijk. Op basis van die overeenkomst heeft het Rijk in september 2005 een eenmalige vergoeding van €48,5 miljoen betaald aan Nijmegen. Hiermee is aan Nijmegen alle schade vergoed die voortvloeit uit de realisatie van het project, met uitzondering van een beperkt aantal posten die destijds concreet zijn benoemd.

De gemeente Nijmegen is echter van oordeel dat zij aanspraak kan maken op een omvangrijkere schadevergoeding, waaronder het in 2005 ongegrond geachte deel van hun toenmalige vordering. Het Rijk heeft aangegeven dat de aanspraak van de gemeente Nijmegen beperkt is tot schade veroorzaakt door wijziging van de plannen, doorgevoerd na de betaling in 2005, en bepaalde andere posten. De gemeente Nijmegen is vooralsnog van oordeel dat haar aanspraak groter zou zijn. De contacten tussen Rijkswaterstaat en Nijmegen hierover hebben, ook in deze verslagperiode, nog niet geleid tot overeenstemming en een definitieve afwikkeling.

M04-M07 Kribverlagingen Waal (3 fasen) – Rijkswaterstaat

Alle werkzaamheden inzake het project zijn al enige tijd gereed en ook de laatste betaling is verricht. Door het uitblijven van overeenstemming tussen realisator en opdrachtnemer over de contractuele en financiële afhandeling van restpunten, is de mijlpaal Finale Kwijting echter vertraagd. Naar verwachting kan komende verslagperiode de mijlpaal Finale Kwijting alsnog behaald kan worden.

M08 Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en Dijkverlegging Munnikenland – Waterschap Rivierenland

Na het afronden van de laatste aanpassingen op verzoek van de wegbeheerder (zie ook VGR29), is op 4 april 2017 de mijlpaal Oplevering behaald. Naar verwachting volgt Finale Kwijting in de komende verslagperiode.

M09 Uiterwaardvergraving Avelingen – gemeente Gorinchem

Het behalen van de mijlpaal Finale Kwijting vindt in de komende verslagperiode plaats. Dit is later dan verwacht omdat de administratieve afwikkeling meer tijd in beslag nam.

M10 Ontpoldering Noordwaard - Rijkswaterstaat

Enkele restpunten van het project hebben een langere doorlooptijd dan voorzien. Dit betreft het inmeten van de nieuwe perceelgrenzen, welke kadastraal aangepast dienen te worden. Nadat deze werkzaamheden zijn afgerond, kan de mijlpaal Finale Kwijting worden behaald.

M11 Rivierverruiming Overdiepe Polder – Waterschap Brabantse Delta

Op 26 juni 2017 is mijlpaal Finale Kwijting van deze maatregel behaald. Daarmee is de maatregel gereed.

M13 Dijkverbetering Amer/Donge – Waterschap Brabantse Delta

Deze maatregel is gereed.

M14-15 Dijkverbetering Steurgat/ Land van Altena en Dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena – Waterschap Rivierenland

Nadat overdracht van het gerealiseerde werk in een beheerdersverklaring is bevestigd, is op 15 mei 2017 mijlpaal Oplevering behaald. De verwachting is dat mijlpaal Finale Kwijting komende verslagperiode plaatsvindt.

M16-17 Dijkverbeteringen Oude Maas / Hoeksche Waard en Voorne Putten – HWBP2 / Waterschap Hollandse Delta

Deze beide dijkverbeteringsmaatregelen zijn, vanwege de overlap met het Hoogwaterbeschermingsprogramma, onder regie van Ruimte voor de Rivier, binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma uitgevoerd. Dit is in lijn met het besluit van de Staatssecretaris op 8 juni 2009 hierover (kenmerk VenW/DGW-2009/616)). In de verslagperiode is voor Oude Maas / Voorne Putten zowel de mijlpaal Oplevering als Finale Kwijting behaald. Komende verslagperiode worden naar verwachting de mijlpalen Oplevering en Finale Kwijting behaald voor Oude Maas / Hoeksche Waard.

M18 Berging op het Volkerak-Zoommeer – diverse waterschappen / Rijkswaterstaat

De realisatie van de maatregel Berging op het Volkerak-Zoommeer is in handen van vier organisaties: Waterschap Scheldestromen, Waterschap Hollandse Delta, Waterschap Brabantse Delta en Rijkswaterstaat. Eind 2015 is de mijlpaal Waterveiligheid behaald.

Mijlpaal Finale Kwijting van het deelproject Primaire Keringen (*Waterschap Brabantse Delta*) is vertraagd door een nog lopende administratieve kwestie tussen realisator en programmabureau. De Finale Kwijting vindt naar verwachting komende verslagperiode plaats.

Voor de opgave van deel-realisator *Waterschap Hollandse Delta* is op 20 april 2017 Finale Kwijting verleend. Daarmee is dit deelproject gereed.

Voor de opgave van deel-realisator *Waterschap Scheldestromen* is op 17 mei 2017 de mijlpaal Oplevering behaald. Onderdeel hiervan is het realiseren van de doelstelling op het gebied van Ruimtelijke Kwaliteit. Om de buitendijkse bebouwing in de haven van Tholen tegen stijgend water in het Volkerak Zoommeer te beschermen, is een keermiddel gebouwd. De keersluis staat open voor de recreatievaart en zal met schotplaten worden gesloten mocht de waterberging worden ingezet. Voor het dagelijks gebruik van de keerdam is een beweegbare

voetgangersbrug gebouwd die een rondwandeling rond de haven mogelijk maakt. Volgens het Q-team is het project goed uitgevoerd en heeft Tholen met de voetgangersbrug een blikvanger gekregen.

Door inzet van het Volkerak-Zoommeer als waterberging kunnen er hogere waterstanden in het regionale watersysteem ontstaan. Derhalve wordt naast de werkzaamheden in het kader van de waterveiligheid, een regionale wateroverlastopgave ten gevolge van de waterberging gerealiseerd. De afgelopen periode is onderzocht welke regionale keringen moeten worden versterkt, of waar tijdelijke pompen beschikbaar moeten zijn, om toename van wateroverlast ten gevolge van de inzet van het Volkerak-Zoommeer te voorkomen:

- de opgave van de eerder voorziene extra versterking van de regionale keringen langs het Markt-Vliet-Dintel-systeem is gereduceerd tot nog een beperkte opgave van ca. 800 meter te verbeteren traject;
- bij Roosendaal blijkt na onderzoek geen extra wateroverlast op te treden ten gevolge van de waterberging. Daarmee vervalt de opgave vanuit Ruimte voor de Rivier op deze locatie. Dit is op bestuurlijk niveau afgestemd met Waterschap Brabantse Delta en gemeente Roosendaal.

M19 Huissensche Waarden (Kadeverlaging Scherpekamp) – Rijkswaterstaat

In de verslagperiode is de uitvoering van de maatregel Kadeverlaging Scherpekamp gegund. Als gevolg van ingediende beroepen bij de Raad van State is de realisatie van de mijlpaal Waterveiligheid komende verslagperiode onder druk komen te staan.

M20 Uiterwaardvergraving Meinerswijk - Rijkswaterstaat

Deze maatregel is gereed.

M21-24 Uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard, De Tollewaard en Obstakelverwijdering machinistenschol Elst – Rijkswaterstaat

Deze maatregelen zijn gereed.

M25 Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse uiterwaard en Heerenwaard (Ruimte voor de Lek) – Rijkswaterstaat

Op 19 juni 2017 is de mijlpaal Finale Kwijting voor deze maatregel behaald. De maatregel is gereed.

M28 Dijkverbetering Nederrijn/Arnhemse en Velpsebroek (dijkkring 47) – Waterschap Rijn en IJssel

Deze maatregel is gereed.

M27, 29 Dijkverbetering Nederrijn/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaarden, Dijkverbetering Lek/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaarden (dijkkring 43) – Waterschap Rivierenland

Dijkkring 43 tot Schoonhoven

In de verslagperiode zijn afrondende werkzaamheden uitgevoerd, waarna oplevering door de opdrachtnemer en de mijlpaal Oplevering komende verslagperiode plaatsvindt. Vooruitlopend daarop heeft het Q-team geoordeeld dat het project zorgvuldig is gerealiseerd met aandacht voor de vele dijkbewoners en de vormgeving. De opgave in het kader van ruimtelijke kwaliteit heeft geresulteerd in het behoud en versterken van eenheid en uniformiteit van het uitgestrekte dijktraject langs de Nederrijn en Lek.

De financiële afwikkeling van de claim van opdrachtnemer waarin hij stelt zwaardere (damwand)constructies te moeten gebruiken dan ten tijde van de inschrijving verwacht werd (zie ook VGR27), is nog gaande.

Dijkverbetering Arnhem-Malburgen

Deze deelmaatregel is gereed.

M30 Dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden – Waterschap Rivierenland

In de verslagperiode is gewerkt aan het wegwerken van de restpunten voor het traject Schoonhovenseveer – Langerak (een van de maatregelen onder deze PKB-maatregel). Naar verwachting volgt Finale Kwijting komende verslagperiode.

Het gedeelte Lekdijk Vianen is reeds gereed.

Het resterende deel van deze maatregel (traject Hagestein – Fort Everdingen), gaat mee in de mijlpalen Oplevering en Finale Kwijting van maatregelnummers 27 en 29.

M32-33 Dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei (bij Zutphen) – Waterschap Vallei en Veluwe

Na hydraulische toetsing is gebleken dat de gerapporteerde en beoogde waterstanddaling bij zowel Cortenoever als Voorsterklei daadwerkelijk gerealiseerd is. Vervolgens is op 29 mei 2017 de mijlpaal Oplevering behaald, nadat eerder al gebleken was dat de doelstelling ruimtelijke kwaliteit voor beide maatregelen gerealiseerd is.

Komende verslagperiode volgt de mijlpaal Finale Kwijting.

M34-35 Uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer) – Waterschap Groot Salland

De administratieve afwikkeling van het project nam meer tijd in beslag dan verwacht, waardoor mijlpaal Finale Kwijting niet in de verslagperiode behaald is. Naar verwachting gebeurt dit komende verslagperiode.

M36 Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld – Waterschap Vallei en Veluwe

Op 10 februari 2017 is de mijlpaal waterveiligheid (onder voorbehoud van hydraulische toetsing door Deltares) gerealiseerd van het project met de grootste waterstands daling van het programma: 71 centimeter. Vervolgens is de hoogwatergeul op 23 februari 2017 in gebruik gesteld, door de minister van Infrastructuur en Milieu en de dijkgraaf van waterschap Vallei en Veluwe.

Op 30 mei 2017 is met alle operationeel betrokkenen de inzet van de hoogwatergeul geoefend, waarna het definitieve inzetprotocol is vastgesteld.

De opdrachtnemer rondt de werkzaamheden in de zomer van 2017 af, waarna mijlpaal Oplevering plaats zal vinden. Vooruitlopend daarop is het oordeel van het Q-team dat het project op het gebied van ruimtelijke kwaliteit goed is uitgevoerd: tussen Veessen en Wapenveld is evenwijdig aan de IJssel een hoogwatergeul aangelegd door middel van twee nieuwe dijken op maaiveldhoogte. Daarnaast zijn een innovatieve klepconstructie als inlaatwerk van de geul en twee bruggen bij de uitlaat gerealiseerd die in de finesses zijn uitgewerkt en uitgevoerd, zowel in de uitvoering van het grondwerk als in de architectonische vormgeving van de kunstwerken.

Gezien lopende contractuele discussies tussen opdrachtnemer en realisator (zie VGR28), staat het behalen van Finale Kwijting in komende verslagperiode onder druk.

M37-38 Dijkverlegging Westenholte en Uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden (bij Zwolle) – Waterschap Groot Salland

Na hydraulische toetsing is gebleken dat de gerapporteerde en beoogde waterstanddaling daadwerkelijk gerealiseerd is. In de verslagperiode is gewerkt aan het oplossen van restpunten, waarna op 30 juni 2017 mijlpaal Oplevering behaald is. Ruim na afronding van de werkzaamheden heeft opdrachtnemer een aantal claims ingediend, die komende verslagperiode nader beschouwd worden. Dit maakt dat het behalen van mijlpaal Finale Kwijting komende verslagperiode onder druk is komen te staan.

Zomerbedverlaging Beneden-IJssel

Zie maatregel Ruimte voor de Rivier IJsseldelta (M39.1-39.2).

Dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij inclusief regelwerk Pannerden - Rijkswaterstaat

Deze maatregel is gereed. Deze valt buiten het PKB-basispakket omdat het ten tijde van het opstellen van de PKB al een 'lopend project' was.

M39.1-39.2 Ruimte voor de Rivier IJsseldelta – Provincie Overijssel / Rijkswaterstaat

Hydraulische toetsing bevestigde de gerealiseerde waterstanddaling van het gedeelte Zomerbedverlaging. Mijlpaal Oplevering vindt naar verwachting komende verslagperiode plaats.

De werkzaamheden voor het gedeelte Reevediep verlopen voorspoedig. Zo is op 30 juni 2017 de net opgeleverde Nieuwendijkbrug in Kampen officieel in gebruik genomen door enkele betrokken bestuurders. Op 20 mei 2017 is gestart met de realisatie van het inlaatwerk, waarvan het ontwerp is aangepast vanwege de versnelling van de realisatie van IJsseldelta Fase 2. Omdat de PKB-waterveiligheidsdoelstelling van deze maatregel meegenomen is in de scope van Fase 2, vindt oplevering daarvan in 2022 plaats.

De werkzaamheden van Fase 1 liggen op schema.

De conservering (het op beheerste wijze drogen) van het in 2015 geborgen Koggeschip blijkt door de hoge kwaliteit van het schip vijf tot zes jaar extra te kosten. Dit maakt dat er extra geïnvesteerd moet worden in de conservering(swerkzaamheden) die komende verslagperiode van start gaan.

5. Risicomanagement en auditing

5.1. Algemeen beeld en beheersing van risico's

Risico's kunnen leiden tot negatieve financiële gevolgen of tot vertraging van de uitvoering of afronding van het programma. Ook kunnen risico's invloed hebben op het behalen van de waterveiligheidsdoelstelling en de ruimtelijke kwaliteitsdoelen. Passend bij de fase waarin het programma en haar onderliggende projecten zich bevinden, zijn een aantal ontwikkelingen binnen het risicomanagement zichtbaar:

Beheersing van risico's

Tijdens de uitvoeringsfase van het programma, lag de verantwoordelijkheid van de risicobeheersing veelal bij de opdrachtnemer of bij de realisator. Beheersing op programmaniveau van deze uitvoeringsrisico's vond onder andere plaats door actief te werken aan kennisdeling tussen projecten (uitwisselen *best practices*, gestandaardiseerde werkwijzen) en het bieden van deskundigheid bij issues om tot efficiënte oplossingen te komen.

Nu het programma aan het afronden is, verschuift de focus naar een beheerste en spoedige afronding van het programma. Dit is terug te zien in de top tijdrisico's (zie paragraaf 5.3 voor de toprisico's van het programma). Door te zorgen dat medewerkers betrokken blijven bij het programma en de projecten, kunnen kennishiaten en capaciteitstekorten worden voorkomen. Zo kunnen mijlpalen in de projecten worden gehaald en kan het programma tot een afronding worden gebracht.

In de verslagperiode is een plan van aanpak voor de afronding van het programma gemaakt, mede ter beheersing van de tijdrisico's. Buiten alle activiteiten op maatregelniveau, zijn er op programmaniveau aanvullende activiteiten en langlopende (monitorings)verplichtingen. Deze zijn in kaart gebracht, belegd en de voortgang wordt gemonitord.

Naast de beheersing van de risico's met betrekking tot de uitvoering van de projecten, stuurt het programma op deze manier actief en voert zij preventieve acties uit om de risico's met betrekking tot de afronding van het programma te voorkomen.

Financiële dekking voor optredende risico's

Als financiële risico's optreden, leidt dit tot wijzigingen in het contract tussen realisator en opdrachtnemer die ofwel direct afgerekend worden ofwel tot discussies leiden over verantwoordelijkheidsverdeling van de risico's / ingediende claims.

Het programma heeft dekking voor optredende risico's binnen de post onvoorzien. Het moment van financiële afhandeling is bepalend voor het moment dat de post onvoorzien daalt: in sommige gevallen ijlt de daadwerkelijke afhandeling van opgetreden risico's na ten opzichte van (fysieke) voortgang van de projecten. In deze verslagperiode is bij meerdere projecten een aanzet gemaakt met de daadwerkelijke afhandeling van wijzigingen. Uit deze gesprekken bleek de omvang van opgetreden risico's in sommige gevallen hoger dan vooraf voorzien. Derhalve heeft het programma de reservering onder benoemd onvoorzien verhoogd. Zo houdt het programma (ondanks dat veel projecten fysiek al afgerond zijn) een zekere post onvoorzien aan om financiële consequenties van lopende discussies te kunnen ondervangen. De inschatting van het programma is dat de omvang van de post onvoorzien passend is om reeds opgetreden en nog optredende risico's te dekken (zie paragraaf 5.2 voor mutaties in het risicoprofiel).

5.2. Post Onvoorzien programma

Deze paragraaf gaat in op de financiële risico's van het programma, die door de post onvoorzien gedekt worden.

De optelsom van de financiële verwachtingswaarden van de individuele risico's voor het programma bepaalt het risicoprofiel per inhoudelijk thema (benoemde

risico's). Daarnaast is er een reservering voor onbenoemde risico's. De optelsom van de benoemde en onbenoemde risico's vormt de totale post onvoorzien op programmaniveau (zie tabel 5.1), wat aan het eind van de verslagperiode overeenkomt met € 73,7 miljoen.

Voorziening Onvoorzien (bedrag x € 1,0 mln.)				
Them a's	t/m VGR 28	VGR 29	VGR 30	t/m VGR 30
	t/m 30-06-2016	01-07-2016 t/m 31-12-2016	01-01-2017 t/m 30-06-2017	t/m 30-06-2017
Proces	€ 34,1	€ -3,0	€ 7,3	€ 38,4
Grond	€ 23,6	€ -10,9	€ 2,4	€ 15,1
Vastgoed	€ 2,6	€ -1,6	€ 2,7	€ 3,7
Hydraulica	€ 0,8	€ -	€ -	€ 0,8
Natuur	€ 0,3	€ -0,2	€ -0,1	€ -
Markt & Aanbesteding	€ -	€ -	€ -	€ -
Benoemde risico's	€ 61,4	€ -15,7	€ 12,3	€ 58,0
Onbenoemde risico's	€ 21,9	€ -5,1	€ -1,1	€ 15,7
Totaal Ruim te voor de Rivier	€ 83,3	€ -20,8	€ 11,2	€ 73,7

Tabel 5.1 Voorziening Onvoorzien - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Uit het overzicht blijkt dat het totaal onvoorzien op programmaniveau in de verslagperiode per saldo met € 11,2 miljoen is gestegen, voortkomend uit een stijging van € 12,3 miljoen bij benoemde risico's en een daling van € 1,1 miljoen aan onbenoemde risico's. Bij enkele maatregelen lopen al een langere tijd discussies tussen opdrachtnemer en realisator, waarvoor tot op heden nog geen concretisering van de financiële gevolgen was gegeven. Naarmate gesprekken tussen realisator en opdrachtnemer vorderen, wordt de omvang van wijzigingen helderder en kan de risicoreservering per thema aangescherpt worden middels de daling in onbenoemd onvoorzien. In de verslagperiode is daarnaast gebleken dat de initiële inschatting van de gevolgen van enkele discussiepunten te laag was. Derhalve heeft er ook een ophoging van benoemd onvoorzien plaatsgevonden zonder dat hier een (verdere) daling van onbenoemd onvoorzien tegenover staat. Deze stijging wordt opgevangen door enkele meevallers in de uitvoering van projecten, waardoor deze stijging geen verhoging van de raming tot gevolg heeft. De stijging per thema van het benoemd onvoorzien wordt nader verklaard in paragraaf 5.2.1. De daling van het onbenoemd onvoorzien wordt toegelicht in de paragraaf 5.2.2.

5.2.1 Benoemde risico's: per thema

Hieronder staan de grootste mutaties van de benoemde risico's per thema verklaard. De grootste mutaties zitten in het thema 'proces'.

Proces

Voor de procesrisico's is het risicoprofiel in de verslagperiode toegenomen met € 7,3 miljoen. De belangrijkste mutaties voor de procesrisico's zijn:

- De toproisico's 'Claims van opdrachtnemer als gevolg van optreden (exogene) tijdrisico's' en 'De aanwezige constructie blijkt tijdens de realisatie af te wijken van de beschikbare (areaal)informatie' zijn vanwege lopende issues naar boven bijgesteld (zie ook tabel 5.3). Na nadere bestudering van enkele door opdrachtnemers ingediende afwijkingen, lijkt een groter deel voor vergoeding in aanmerking te komen dan voorheen werd ingeschat.
- In de verslagperiode zijn meerdere lopende issues naar boven gekomen als gevolg van veel hogere of lagere waterstanden op de IJssel dan redelijkerwijs verwacht kon worden. De resterende reservering lijkt onvoldoende om deze issues te dekken, mochten deze in de toekomst

financiële afhandeling nodig hebben. Derhalve heeft het programma de reservering voor het risico *'Extreme weersomstandigheden hinderen de uitvoering buiten de schuld van opdrachtnemer om'* omhoog gebracht.

- Het risico *'Extra apparaatskosten bij realisator door optreden tijdrisico's'* is bij een enkele maatregel opgetreden in de verslagperiode en afgehandeld, met een daling van de risicoreservering tot gevolg. Daarnaast is de verwachting dat dit risico lagere gevolgen heeft in de toekomst door de voortgang van projecten, wat een verdere daling van de risicoreservering tot gevolg heeft.

Grond

Het risicoprofiel van de grondrisico's is gestegen met € 2,4 miljoen ten opzichte van VGR29. Dit wordt als volgt verklaard:

- Diverse lopende wijzigingen met betrekking tot grondrisico's zijn nader gespecificeerd in de verslagperiode. Om voldoende dekking te houden zijn de reserveringen voor meerdere risico's verhoogd. Onder andere de reserveringen van de risico's *'Ondanks gedegen onderzoek wordt er toch gestuit op Niet Gesprongen Explosieven (toevalstreffers)'*, en *'Het vinden van archeologische resten tijdens de uitvoering'*.
- Diverse wijzigingen met betrekking tot grondrisico's zijn afgehandeld bij verschillende maatregelen. Deze hebben voor de risico's *'Afwijkende (her)bruikbaarheid grond'* en *'Het verleggen van Kabels & Leidingen wordt duurder dan geraamd, of aanvullende Kabels & Leidingen moeten worden verlegd'* geleid tot een daling van de reservering.

Vastgoed

De stijging van het vastgoedprofiel met € 2,7 miljoen wordt met name veroorzaakt doordat:

- Het risico *'Scopewijzigingen als gevolg van vastgoedovereenkomsten'* onvoldoende resterende reservering leek te hebben om toekomstige tegenvallers te dekken. Derhalve heeft het programma de reservering voor dit risico verhoogd.

Natuur

Het risicoprofiel onder het thema natuur is gedaald met € 0,1 miljoen. Deze daling wordt als volgt verklaard:

- Het risico *'Extra beperkingen in de uitvoeringsperiode als gevolg van onverwacht aantreffen van beschermwaardige flora en fauna'* kan door voortgang van het programma nog maar tot kleinere gevolgen leiden. Derhalve is de reservering van dit risico verlaagd.

5.2.2. Onbenoemde risico's

Het doel van de voorziening voor onbenoemde risico's is om ruimte te bieden aan onvoorziene tegenvallers welke ten laste komen van het programmabudget.

De onbenoemde risico's bedragen 5% van het nog te realiseren budget (zie tabel 6.1 voor budget en tabel 6.2 voor uitgaven) - dit komt in deze periode overeen met € 15,7 miljoen. Dit percentage is gebaseerd op ervaringscijfers van andere grote projecten en programma's.

5.3. Toprisico's op programmaniveau

Op basis van de reguliere actualisatie van de risico's is een top 3 aan tijdrisico's en een top 3 aan geldrisico's voor het programma samengesteld, zie tabel 5.2 en 5.3. Per risico is de actuele verwachtingswaarde (kans van optreden vermenigvuldigd met de ingeschatte consequenties naar tijd en geld) aangegeven en is aangegeven of deze verwachtingswaarde ten opzichte van de vorige VGR is gestegen of gedaald.

De gevolgen van financiële toprisico's worden binnen het PKB-budget gedekt, terwijl de tijdsgevolgen invloed kunnen hebben op de verwachte opleveringsdatum van een of meerdere maatregelen.

Top 3 risico's in Tijd		bedrag x 1 maand
Risico's	Verwachtingswaarde (kans x gevolg)	
1. PROCES Continuïteit van het eigen (programma) apparaat schiet tekort	4,5 maanden (gestegen)	
2. PROCES Door niet tijdig afronden van inhoudelijke en administratieve restpunten vertraagt mijlpaal Oplevering en de mijlpaal Finale Kwijting.	2,0 maanden (gelijk)	
3. PROCES Discussies met en (aanvullende) eisen van beheerders voordat zij beheer & onderhoud op zich willen nemen en discussies met beheerders tijdens het beheer & onderhoud.	1,5 maanden (gedaald)	

Tabel 5.2 Top 3 Programmarisico's Tijd - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Toprisico 1 (Tijd) Continuïteit van het eigen (programma) apparaat schiet tekort

Inherent aan de fase van het programma, is verloop van personeel risicovol ten aanzien van een gedegen en tijdige afronding. Dit risico is qua omvang in tijd gestegen ten opzichte van VGR 29. Wanneer het eigen apparaat niet voldoende continuïteit behoudt kan de afronding van het programma belemmerd worden.

Toprisico 2 (Tijd): Door niet tijdig afronden van inhoudelijke en administratieve restpunten vertraagt mijlpaal Oplevering en de mijlpaal Finale Kwijting.

Dit risico is gelijk gebleven in omvang. Discussies op inhoudelijke restpunten moeten opgelost zijn alvorens tot de laatste mijlpalen van het project over te kunnen gaan. Wanneer dit op inhoudelijke of administratieve redenen stopt, kunnen zowel de mijlpaal Oplevering als de mijlpaal Finale Kwijting vertraging oplopen.

Toprisico 3 (Tijd): Discussies met en (aanvullende) eisen van beheerders voordat zij beheer & onderhoud op zich willen nemen en discussies met beheerders tijdens het beheer & onderhoud.

Dit risico is gedaald ten opzichte van VGR 29. Daarnaast is de inhoud uitgebreid, zodat ook een eventueel geschil met een beheerder over het gerealiseerde tijdens de onderhoudsfase hieronder valt.

Ten opzichte van VGR 29 zijn de volgende tijdrisico's vervallen uit de lijst met de top risico's:

De doorlooptijd van mogelijke arbitragezaken vertraagt mijlpaal Finale Kwijting

Dit risico is gelijk gebleven in inhoud en omvang. De stijging van toprisico 1 heeft gezorgd dat ook dit risico net buiten de tijdrisico's top 3 is gevallen. In wezen is het ook een mogelijke oorzaak voor toprisico 2, waardoor Finale Kwijting kan vertragen.

Top 3 risico's in Geld		bedrag x € 1,0 mln.
Risico's	Verwachtingswaarde (kans x gevolg)	
1. PROCES Discussies met en claims van opdrachtnemer a.g.v. optreden tijdrisico's buiten hun verantw oordelijkheid (niet nakomen van verplichtingen als opdrachtgever)	€ 13,5 (gestegen)	
2. PROCES De aanwezige constructie blijkt tijdens de realisatie af te wijken van de beschikbare (areaal)informatie. Dit kan leiden tot meerwerkdiscussies	€ 12,5 (gestegen)	
3. GROND Afwijkende (her)bruikbaarheid grond (afwijking in grond fysisch/chemisch, volume of bodemsamenstelling), wat op basis van vooronderzoek door realisator niet redelijkerwijs te verwachten was	€ 5,8 (gelijk)	

Tabel 5.3 Top 3 Programmarisico's Geld - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Toprisico 1 (Geld): Discussies met en claims van opdrachtnemers als gevolg van optreden tijdrisico's buiten hun verantwoordelijkheid (niet nakomen van verplichtingen als opdrachtgever).

Discussies tussen opdrachtgever en opdrachtnemer over interpretatie van contractuele bepalingen, worden aangemerkt als oorzaak van vertraging en daardoor inefficiëntie in de werkzaamheden. Ten opzichte van VGR 29 heeft het programma de risicoreservering verhoogd, omdat uit discussies blijkt dat de gevolgen groter zijn dan initieel was ingeschat. Door deze verhoging is dit risico gestegen van plek 2 naar plek 1.

Toprisico 2 (Geld): De aanwezige constructie blijkt tijdens de realisatie af te wijken van de beschikbare (areaal)informatie. Dit kan leiden tot meerwerkdiscussies.

Het komt voor dat de opdrachtnemer tijdens de realisatie stuit op een andere situatie dan op basis van de areaalinformatie verwacht kon worden. Dit risico is qua omvang gestegen ten opzichte van de vorige verslagperiode. Ook voor dit risico geldt dat de financiële gevolgen groter lijken dan ten tijde van VGR29 is ingeschat. Het programma heeft haar risicoreservering voor dit risico verhoogd, maar deze stijging is minder groot dan voor toprisico 1. Daardoor is dit risico gedaald van plek 1 naar plek 2.

Toprisico 3 (Geld): Afwijkende (her)bruikbaarheid grond (afwijking in grond: fysisch/chemisch, volume of bodemsamenstelling), wat op basis van vooronderzoek door realisator niet redelijkerwijs te verwachten was.

Naarmate de uitvoering van projecten vordert, wordt duidelijker op welke plekken de bodemsamenstelling afwijkt van wat er op basis van onderzoeken verwacht mocht worden. Dit risico is qua inhoud en omvang in geld niet gewijzigd ten opzichte van VGR 29.

Ten opzichte van de toprisico's uit VGR29 zijn geen van de geldrisico's vervallen uit de top 3.

5.4 Auditing en control

In de verslagperiode zijn diverse reviews uitgevoerd als onderdeel van de Plan-Do-Check-Act cyclus van het programma. Dit om de balans tussen snelle afwikkeling van projecten versus kostenbeheersing te borgen. Via gerichte audits wordt het proces rondom (financiële) wijzigingen tussen project en programma gemonitord. In dit verband is door Audit en Control de samenwerking met de controllers van de realisatoren geïntensiveerd om daar waar nodig te kunnen faciliteren en maximaal te steunen op de aan te leveren informatie.

Vanuit Control is er aansluiting met de spelers in het primaire proces (realisatoren en programmabureau) en de Auditdienst Rijk zodat alle krachten worden ingezet om het programma af te ronden. De aandacht van Control gaat hierbij primair uit naar op zaken als tijdige afwikkeling, claims, aangegane verplichtingen en rechtmatigheid van betalingen.

Met betrekking tot de controleverklaring bij VGR 29 zijn de controleactiviteiten in samenspraak met de Auditdienst Rijk in het eerste kwartaal van 2017 uitgevoerd (net als in 2016 het geval was). Resultaat hiervan is een door de Auditdienst Rijk afgegeven goedkeurende controleverklaring over 2016.

In het kader van kennisuitwisseling op het gebied van kwaliteitsborging en control levert het programma actieve bijdragen en producten aan het Samenwerkingsverband Waterveiligheidsprogramma's In Control, programma ERTMS, Aan de slag met Omgevingswet en het programma Tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViA15.

6 De financiën van het programma

6.1. Programmabudget en programmaraming

Het programmabudget is volgens de Project Ramingen Infrastructuur (PRI-) systematiek in de PKB bepaald op € 2,2 miljard (prijspeil 2005) met een bandbreedte van 37%. In de praktijk neemt, naarmate de voortgang vordert, de scherpste van ramen toe en doen zich budgettaire mee- en tegenvallers voor.

Ontwikkeling budget en raming (bedrag x € 1,0 mln.)							
Uitgaven	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Budget	2.219,0	2.232,4	2.245,3	2.273,4	2.330,0	2.342,0	2.180,8
Raming	2.219,0	2.276,3	2.319,4	2.290,9	2.394,0	2.327,0	2.170,9
Vrije Ruimte	0,0	-43,9	-74,1	-17,5	-64,0	15,0	9,9

Ontwikkeling budget en raming (bedrag x € 1,0 mln.)						
Uitgaven	2012	2013	2014	2015	2016	2017
						VGR 30
Budget	2.282,9	2.370,3	2.385,7	2.386,2	2.361,7	2.386,7
Raming	2.272,7	2.346,7	2.344,0	2.341,1	2.282,0	2.280,4
Vrije Ruimte	10,2	23,6	41,7	45,1	79,8	106,3

Tabel 6.1 Ontwikkelingen budget en raming - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Het programmabudget voor Ruimte voor de Rivier bedraagt d.d. 30 juni 2017 € 2.386,7 miljoen. Dit is een stijging van € 24,9 miljoen ten opzichte van VGR29, veroorzaakt door verhoogde ontvangsten die tevens als budgettophoging gelden, zie ook paragraaf 6.4. Bijlage 3b presenteert de opbouw van het budget. Zoals in de aanbestedingsbrief bij VGR29 genoemd, wordt de toenmalige vrije ruimte (€ 77,6 miljoen) in de tweede helft van 2017 onttrokken aan het programmabudget en toegevoegd aan de vrije investeringsruimte van het Deltafonds (effectuering in de Miljoenennota en VGR31).

De programmaraming (prijspeil 2016) volgt op de bijgestelde ramingen per maatregel op grond van de genomen projectbeslissingen, de in de verslagperiode voorgelegde mijlpalen, het saldo van aanbestedingsmee- en tegenvallers, opgetreden risico's op projectniveau en de actualisering van het programmabrede risicoprofiel. De dynamiek van deze elementen maakt de raming tot een momentopname.

De raming op 30 juni 2017 sluit op € 2.280,4 miljoen. Hiervoor geldt een bandbreedte van 3,7% (was 4,0% in VGR29). Dit betekent dat de verwachte uitgaven uitkomen tussen de € 2,19 miljard en € 2,36 miljard.

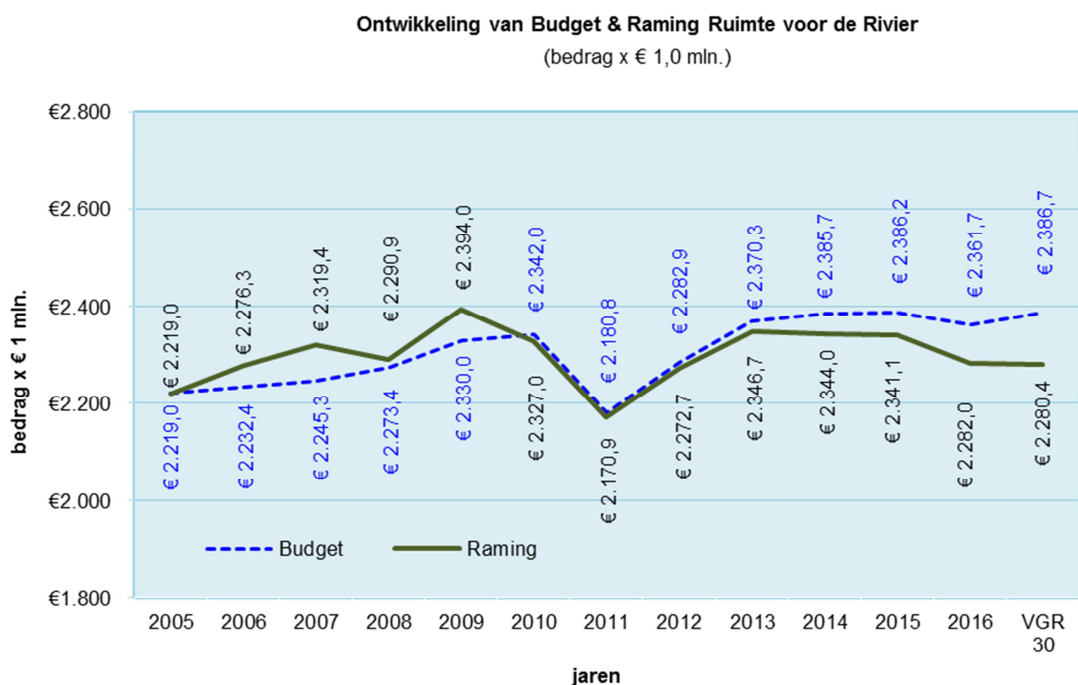
In vergelijking met VGR29 (€ 2.282,0 miljoen) is de raming per saldo afgenomen met € 1,6 miljoen. Deze daling bestaat uit een samenstelling van posten:

Opbouw raming (bedrag x € 1,0 mln.)	
Beginsaldo VGR 30	2.282,0
<i>Mutaties</i>	
Maatregelramingen	-15,5
Indexering ¹⁾	-0,2
Reserveringen	14,1
	-1,6
Eindsaldo VGR 30	2.280,4

¹⁾ Indexering bestaat uit dotaties IBOI en onttrekkingen door Maatregelen in de verslagperiode

Tabel 6.1.1 Mutaties van de raming - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Grafisch ziet de ontwikkeling van het budget en de raming er als volgt uit.

Het aanbestedingsresultaat is ongewijzigd en bedraagt tot en met de verslagperiode € 227,3 miljoen.

6.2. Uitgaven en verplichtingen

Van de totaal aangegane verplichtingen is op peildatum € 2.073,0 miljoen betaald (zie tabel 6.2). De uitgaven voor de uitvoering bedroegen in de verslagperiode € 47,2 miljoen.

Uitgaven (bedrag x € 1,0 mln.)				
Uitgaven	t/m VGR 28	VGR 29	VGR 30	t/m VGR 30
	t/m 30-06-2016	01-07-2016 t/m 31-12-2016	01-01-2017 t/m 30-06-2017	t/m 30-06-2017
PKB-fase	50,8	0,0	0,0	50,8
Planstudie	97,2	0,0	0,0	97,2
Uitvoering	1.789,4	77,5	47,2	1.914,1
Verplichtingen buiten scope	10,9	0,0	0,0	10,9
Totaal Ruimte voor de Rivier	1.948,3	77,5	47,2	2.073,0

Tabel 6.2 Uitgaven - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Op 30 juni 2017 is in totaal voor € 2.162,8 miljoen aan verplichtingen aangegaan (zie tabel 6.3). In de verslagperiode bedragen de aangegane verplichtingen -€13,7 miljoen. De achterliggende oorzaak hiervan is de financiële afrekening van projecten die finaal gekwijt zijn: meevallers op projectniveau vloeien terug naar programmaniveau.

Verplichtingen (bedrag x € 1,0 mln.)				
Verplichtingen	t/m VGR 28	VGR 29	VGR 30	t/m VGR 30
	t/m 30-06-2016	01-07-2016 t/m 31-12-2016	01-01-2017 t/m 30-06-2017	t/m 30-06-2017
PKB-fase	50,8	0,0	0,0	50,8
Planstudie	97,1	0,0	0,0	97,1
Uitvoering	1.971,7	46,0	-13,7	2.004,0
Verplichtingen buiten scope	10,9	0,0	0,0	10,9
Totaal Ruimte voor de Rivier	2.130,5	46,0	-13,7	2.162,8

Tabel 6.3 Verplichtingen - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

6.3. Kasritme Ruimte voor de Rivier

In tabel 6.4 is het verwachte kasritme opgenomen. Deze reeks wordt regelmatig geactualiseerd op basis van de voortgang van het programma. De huidige reeks sluit aan bij de mutaties die zijn doorgevoerd in Voorjaarsnota 2017.

Kasritme programmauitgaven (bedrag x € 1,0 mln.)								
Kasritme	t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Totaal
DF 6501U01030001/2 - VGR 29	1.844,7	182,0	128,9	77,8	91,6	36,8	0,0	2.361,8
Mutaties	0,0	0,0	5,0	0,0	10,0	10,0	0,0	24,9
DF 6501U01030001/2 - VGR 30	1.844,7	182,0	133,9	77,8	101,6	46,8	0,0	2.386,7

Tabel 6.4 Kasritme - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier (bron: VJN 2017)

6.4. Ontvangsten

Het ontvangstenbudget is gewijzigd met €24,9 miljoen. Dit komt door het verwerken van een deel van de bijdrage van de provincie Overijssel aan Ruimte voor de Rivier IJsseldelta en hogere ontvangsten bij vastgoed (door hogere vastgoedprijzen en meer verkoop dan voorzien). De verwachting is dat er in totaal € 126,9 miljoen aan ontvangsten zullen binnenkomen (zie tabel 6.5).

De agentschapsbijdrage 2007 van € 8,8 miljoen uit onderstaande tabel behoort wel tot de ontvangsten, maar is geen onderdeel van de initiële ontvangstentaakstelling van € 37,0 miljoen.

Ontwikkeling budget en raming (bedrag x € 1,0 mln.)				
Ontvangstenbudget	t/m VGR 28	VGR 29	VGR 30	t/m VGR 30
	t/m 30-06-2016	01-07-2016 t/m 31-12-2016	01-01-2017 t/m 30-06-2017	t/m 30-06-2017
Vastgoed	45,0	7,6	2,5	55,1
EU-subsidies	6,5	0,0	0,0	6,5
Projectgebonden ontvangsten	83,5	-49,4	22,4	56,5
Agentschapsbijdrage 2007	8,7	0,1	0,0	8,8
Totaal Ruimte voor de Rivier	143,7	-41,7	24,9	126,9

Tabel 6.5 Ontvangstenbudget - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

In de verslagperiode is er € 1,9 miljoen gemuteerd. Tabel 6.6 laat de volledige stand van de tot nu toe gerealiseerde ontvangsten zien.

Ontvangsten (bedrag x € 1,0 mln.)				
Ontvangsten	t/m VGR 28	VGR 29	VGR 30	t/m VGR 30
	t/m 30-06-2016	01-07-2016 t/m 31-12-2016	01-01-2017 t/m 30-06-2017	t/m 30-06-2017
Vastgoed	43,6	8,9	0,6	53,1
EU-subsidies	6,1	0,0	0,0	6,1
Projectgebonden ontvangsten	8,1	-0,1	1,6	9,6
Agentschapsbijdrage 2007	8,8	0,0	0,0	8,8
Administratieve correctie	0,3	0,0	-0,3	0,0
Totaal Ruimte voor de Rivier	66,9	8,8	1,9	77,6

Tabel 6.6 Ontvangsten - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

6.5. Monitoring post onvoorzien

Initieel was € 384,2 miljoen gealloceerd voor onvoorzien, stand PKB deel 4.

De onttrekking aan de post onvoorzien is in de rapportageperiode € 1,3 miljoen; tot en met de verslagperiode is € 307,8 miljoen onttrokken. Restant beschikbare ruimte voor Onvoorzien is € 76,4 miljoen.

Onvoorzien (bedrag x € 1,0 mln.)	
Budget Onvoorzien	t/m VGR 30
	t/m 30-06-2017
Budget onvoorzien (stand PKB deel 4) (VGR 1)	384,2
Onttrekking tot verslagperiode (VGR 1 t/m VGR 29)	306,5
Onttrekking in de verslagperiode VGR 30	1,3
<i>subtotaal: Onttrekkingen :</i>	307,8
Totaal vrij beschikbare ruimte Onvoorzien - Ruimte voor de Rivier	76,4

Tabel 6.7 Benutting onvoorzien - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Het totaal aan opgetreden programmerisico's tot en met de verslagperiode staat in bijlage 4.

6.6. Interne kosten

Om inzicht te geven in de integrale kosten wordt in deze paragraaf aangegeven hoeveel budget voor de interne kosten van Ruimte voor de Rivier in de begroting is opgenomen. Het budget van de interne kosten op peildatum 30 juni 2017, in totaal € 141,0 miljoen, is verantwoord op DF 01.01.03 voor een bedrag van € 71,0 miljoen, op DF 05.01.02 voor een bedrag van € 70,0 miljoen. Het budget van interne kosten is niet gewijzigd in de rapportageperiode (zie tabel 6.8).

Apparaatsbudget (bedrag x € 1,0 mln.)				
Apparaatsbudget	t/m VGR 28	VGR 29	VGR 30	t/m VGR 30
	t/m 30-06-2016	01-07-2016 t/m 31-12-2016	01-01-2017 t/m 30-06-2017	t/m 30-06-2017
Apparaatkosten DF 01.01.03	71,0	0,0	0,0	71,0
Apparaatkosten DF 05.01.02	70,0	0,0	0,0	70,0
Totaal Ruimte voor de Rivier	141,0	0,0	0,0	141,0

Tabel 6.8 Apparaatsbudget - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

De apparaatsuitgaven bedragen in de verslagperiode € 3,9 miljoen en tot met de verslagperiode € 140,8 miljoen (zie tabel 6.9).

Apparaatsuitgaven (bedrag x € 1,0 mln.)				
Apparaatsuitgaven	t/m VGR 28	VGR 29	VGR 30	t/m VGR 30
	t/m 30-06-2016	01-07-2016 t/m 31-12-2016	01-01-2017 t/m 30-06-2017	t/m 30-06-2017
Apparaatkosten DF 01.01.03	71,0	0,0	0,0	71,0
Apparaatkosten DF 05.01.02	62,5	3,4	3,9	69,8
Totaal Ruimte voor de Rivier	133,5	3,4	3,9	140,8

Tabel 6.9 Apparaatsuitgaven Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

De aangegane verplichte apparaatskosten zijn in de verslagperiode € 3,9 miljoen en tot en met de verslagperiode € 144,1 miljoen (zie tabel 6.10).

Apparaatsverplichtingen (bedrag x € 1,0 mln.)				
Apparaatsverplichtingen	t/m VGR 28 t/m 30-06-2016	VGR 29 01-07-2016 t/m 31-12-2016	VGR 30 01-01-2017 t/m 30-06-2017	t/m VGR 30 t/m 30-06-2017
Apparaatkosten DF 01.01.03	71,0	0,0	0,0	71,0
Apparaatkosten DF 05.01.02	62,5	3,4	7,2	73,1
Totaal Ruimte voor de Rivier	133,5	3,4	7,2	144,1

Tabel 6.10 Apparaatverplichtingen - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Bijlage 1: Voortgang NURG-maatregelen PKB-waterveiligheids-doelstelling

Project	Voortgang / Wanneer uitgevoerd	Bijdrage PKB-taakstelling
Uiterw aardvergraving Rijnw aardense uiterw aarden*	De herinrichting van de Rijnw aardense uiterw aarden bevat meerdere afzonderlijke inrichtingsprojecten van private en publieke partijen. De onderlinge samenhang tussen de projecten is groot. Daarom coördineert Staatsbosbeheer in opdracht van het ministerie van Economische Zaken de onderlinge afstemming voor natuur en w aterveiligheid tussen de projecten. De maatregelen Groene Rivier Pannerden en Regelw erk Pannerden zijn uitgevoerd met een bijdrage van 4 centimeter. De initiatieven van de private partijen hebben vertraging opgelopen door stagnatie in de vergunningverlening, zoals in VGR27 genoemd. Begin 2017 is er beroep ingesteld bij de Raad van State tegen de vergunning op de Wet natuurbescherming vanw ege stikstofproblematiek (PAS). De komende verslagperiode neemt de Raad van State een besluit over de afw ikkeling en voortgang van dit beroep. Er van uitgaande dat de hoofdvergunningen onherroepelijk zijn per 2017 is de verw achtung dat in 2019 circa 1,3 centimeter w aterstanddaling zal zijn gerealiseerd. Het overige deel van 1,7 centimeter is in de jaren daarna tot omstreeks 2027 (einde zandw inning) gepland.	7 cm
Uiterw aardvergraving Millingerw aard	De belangrijkste onderdelen voor de realisatie van de taakstelling zijn bijna gereed. In de verslagperiode is het bedrijfsterrein gesaneerd en heringericht, is de hoofdgeul gegraven en is een aansluiting van de Millingerw aard met de Waal gemaakt. De deeltaakstelling voor het veiligheidsniveau van 6 cm zal w orden opgeleverd in komende verslagperiode.	6 cm
Uiterw aardvergraving Renkumse Benedenw aard, Wageningen benedenw aard en veerstoep Lexkesveer	De maatregel is opgeleverd in november 2009 en heeft 11 centimeter w aterstanddaling opgeleverd.	11 cm (gereed)
Uiterw aardvergraving Afferdensche- en Deestsche w aarden	De maatregel Afferdensche en Deestsche w aarden is in uitvoering. De zandw inning is volop bezig. De maatregel ligt op planning, w aarbij het gestelde w aterveiligheidsdoel in 2019 gerealiseerd zal zijn.	6 cm
Uiterw aardvergraving Bemmelse w aarden	De inrichtingsw erkzaamheden zijn in de eerste helft van 2013 afgerond. Daarmee is de w aterstanddaling van 5 cm voor deze maatregel gerealiseerd.	5 cm (gereed)
Natuurontw ikkelings- project Noordw aard	De maatregel is opgeleverd in mei 2008 en heeft 17 cm w aterstanddaling gehaald.	17 cm (gereed)
Uiterw aardvergraving Welsumerw aarden en Fortmonder w aarden	De maatregel is opgeleverd in 2016 en daarmee is 6-8cm w aterstandverlaging gerealiseerd.	6-8 cm (gereed)

* Zoals in VGR25 benoemd zal het project Oevergeul Bovenrijn als onderdeel van Uiterw aardvergraving Rijnw aardense uiterw aarden niet w orden uitgevoerd. De bijdrage aan de PKB w ordt in plaats daarvan gehaald middels krib- en oeververlaging op het Pannerdensch Kanaal. Dit project bevindt zich in de verkenningsfase, w aarin w ordt onderzocht w elke combinatie van aantal te verlagen kribben / oevers, w elke mate van verlaging en w elke kribvorm optimaal is voor w at betreft andere effecten dan w aterstanddaling.

Bijlage 2: Communicatie met het parlement

Communicatie met het parlement	
Nr	Onderwerp / omschrijving
	1 januari 2017 - juni 2017
	Een overzicht van de stukken die de minister van Infrastructuur en Milieu en de staatssecretaris van Economische Zaken in de verslagperiode over het programma aan de Eerste en Tweede Kamer hebben gezonden.
	- Op 13 februari 2017 zond de minister van IenM de antwoorden op de Kamervragen van het lid Jacobi over de discussie rondom de aanleg van een bypass bij Kampen naar de Tweede Kamer (2017D04818).
	- Op 24 februari 2017 zond de minister van IenM de antwoorden op de Kamervragen van het lid Jacobi over het kappen van beschermd oobos naar de Tweede Kamer (2017D06815).
	- Op 30 maart 2017 zond de minister van IenM, mede namens de staatssecretaris van EZ, de 29e voortgangsrapportage Ruimte voor de Rivier over de periode 1 juli 2016 tot 31 december 2016 en een aanbiedingsbrief naar de Tweede Kamer (Tweede Kamerstuk 30 080, nr. 85).
	Besluit Kamercommissie voor Infrastructuur en Milieu:
	- In de procedurevergadering van de vaste Kamercommissie voor Infrastructuur en Milieu van 8 februari 2017 is besloten de procedure die leidt tot beëindiging van de grootprojectstatus van het programma Ruimte voor de Rivier in gang te zetten. Per brief van 8 februari 2017 (2017Z00708/2017D04280) heeft de commissie aan de Minister van Infrastructuur en Milieu verzocht om voor het programma een eindevaluatie op te stellen.

Bijlage 2 Communicatie met het parlement - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002–2006)

Opbouw PKB en Technisch Budget (bedrag x € 1,0 mh.)		
Budget PKB en TB periode 2002 - 2006	Budget	VGR
PKB/TB (p.p. 2002)	1.987,0	
Overheveling budget naar Projecten in uitvoering	-117,0	01
PKB Budget - Hondbroeksche Pleij & Zuiderklip	-49,5	04
Toevoeging budget - Hondbroeksche Pleij	44,7	04
Toevoeging budget Zuiderklip	4,8	04
Correctie prijsdruk door ontw ikkelingen bouw en aanbesteden	-12,6	04
Toevoeging vanuit Noodoverloop	191,5	06
EU en projectgebonden ontvangsten	95,8	06
Correctie aanbestedingsmeevallers	-18,2	06
Corectie op afrondingsverschillen	0,4	09
<i>Saldo technische mutaties</i>	139,9	
Totaal PKB / lopende projecten	2.126,9	
IBOI 2002 - 2006	105,6	
Totaal PKB Budget (p.p. 2006)	2.232,4	

Prijsindex	Percentage
Jaar 2002 - 2003	2,75%
Jaar 2003 - 2004	1,23%
Jaar 2004 - 2005	0,39%
Jaar 2005 - 2006	0,66%

Bijlage 3a Opbouw PKB Budget - Rijksw aterstaat Ruimte voor de Rivier

Bijlage 3b: Budgethistorie planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)

Opbouw PKB Budget (bedrag x € 1,0 mln.)		
Budget PKB periode 2007 en later	Budget	VGR
PKB budget (p.p. 2006)	2.232,4	
Technische mutaties 2007	0,4	10
<i>Saldo technische mutaties</i>	0,4	
Hanzelijn	-10,0	12
Administratieve aanvulling	8,7	13
Overheveling HWBP	-4,0	14
Toelegging financiering Noordw aard (EHS, KRW)	8,9	15
Terugboeking overheveling HWBP	4,0	16
Toelegging financiering KRW Lent	5,0	16
Toelegging financiering KRW Neder-Rijn	2,5	17
Administratieve mutatie	0,6	17
Overheveling synergiebudget PDR-KRW	0,5	18
Budgetkorting n.a.v. regeerakkoord	-10,7	18
Ontvangstentaakstelling	-63,5	18
PDR -organisatie en AGB	-109,9	18
Planstudie	-21,6	18
Uiterw aardvergraving Vianen	4,0	19
Nederrijn EHS	0,5	19
KRW gelden kribverlaging Waal	8,3	19
DLGM gelden kribverlaging Waal	14,2	19
Administratieve mutatie	-0,7	21
Rijk begrotingsartikel 11 Bypass Kampen	51,7	21
Budget Nota Ruimte provincie Overijssel	22,4	21
Extra ontvangsten Vastgoed (Q1 2013)	21,6	nvt
Extra ontvangsten Vastgoed - correctie (Q2 2013)	-21,6	nvt
Rijk begrotingsartikel 11 Bypass Kampen - correctie	3,3	22
Bijdrage Provincie Overijssel - IJsseldelta	95,6	22
Bijdrage Provincie Overijssel - IJsseldelta - correctie	-35,0	23
Rijk begrotingsartikel 11 Bypass - dekking uit vrije ruimte	-3,3	26
Bijdrage Provincie Overijssel - IJsseldelta - gerealiseerd deel	0,0	27
Inundatieschades	0,3	27
Bijdrage Provincie Overijssel - IJsseldelta - gerealiseerd deel (retour)	-25,4	29
Extra ontvangsten IJsseldelta	22,4	30
Extra ontvangsten Vastgoed (Q2-2017)	2,5	30
<i>Saldo Wijzigingen</i>	-28,7	
IBOI 2006-2007 (0,440%)	12,4	10
IBOI 2007-2008 (1,480%)	38,1	12
IBOI 2008-2009 (2,140%)	42,7	14
IBOI 2009-2010 (0,000%)	4,2	16
IBOI 2009-2010 (0,000%) correctie	-4,0	17
IBOI 2010-2011 (1,410%)	17,0	19
IBOI 2011-2012 (1,890%)	28,7	21
IBOI 2012-2013 (1,660%)	23,5	22
IBOI 2013-2014 (1,210%)	15,4	25
IBOI 2014-2015 (0,384%)	3,5	27
IBOI 2015-2016 (0,191%)	1,0	29
<i>Saldo prijsindexeringen</i>	182,6	
Totaal Budget PKB	2.386,7	

Bijlage 3b Opbouw PKB Budget - Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier

Bijlage 4: Opgetreden programmarisico's Ruimte voor de Rivier

Opgetreden Risico's (bedrag x € 1,0 mln.)		
Opgetreden programmarisico's	Bedrag	VGR
Schadeclaim gemeente Nijmegen	48,5	16
Tw eede stadsbrugpijler Nijmegen	10,8	13
Correctie PKB-fase	2,0	14
Aankoop steenfabriek Elst	5,0	14
Afkoop B&O kosten gemeenten en waterschappen	20,0	16
Uitvoering overlaat Pannerden	3,0	17
Meerkosten bij SNIP 3 - Langsdammen	26,1	19
Meerkosten bij SNIP 3 - Kribben	2,9	19
Afkoop B&O kosten natuurbeheerorganisaties	10,0	20, 25
Opgetreden exogene maatregelen (diverse)	20,5	20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30
Aanvullende maatregelen Zomerbedverlaging	50,0	21
Meerkosten bij SNIP 3 - Dijken	10,5	21
Dekking realisatiekosten Veessen en Cortenoever en Voorsterklei, nog ontbrekend in projectramingen	29,7	22
Versterking brugpijlers door ProRail bij Lent	7,7	22
Meerkosten bij SNIP 5 - Dijkverbetering Oude Maas / Hoeksche Waard en Voorne Putten	1,8	23
Opgetreden exogene grondrisico's bij maatregelen	40,3	24, 25, 26, 27, 28, 29, 30
Afw ijking areaalgegevens Kribben fase 3	15,0	24
Privaatplan Huissensche Waarden wordt niet uitgevoerd	2,5	25, 27
Stijging vastgoedraming	1,5	25
Totaal opgetreden programmarisico's	307,8	

Bijlage 4 Opgetreden Risico's - Rijksw aterstaat Ruimte voor de Rivier